
**EL NOM DE LA LLENGUA I LA IDENTITAT NACIONAL
A BANDA I BANDA DE LA FRONTERA ADMINISTRATIVA.
ALGUNES CONCLUSIONS A LA FRANJA**

ANNABEL GRÀCIA I DAMAS
annabel.gracia@udg.cat
Universitat de Girona

Resum: La no coincidència de les fronteres administratives i les lingüístiques determina com els parlants perceben la llengua i l'adscripció de la seua variant dialectal al model lingüístic de referència. Els territoris més perifèrics esdevenen així els més exposats a patir els riscos que pot suposar la dificultat de la continuïtat lingüística. Investigadors del GHLLN de l'ILCC de la UdG¹ treballen amb els resultats obtinguts en projectes de recerca desenvolupats en territoris de la frontera administrativa de Catalunya. A la Franja en particular es constata com les formes de vida i les relacions polítiques, socials, econòmiques i culturals contribueixen a construir una determinada visió dels parlants respecte de la seua pròpia llengua: el català. Una visió que es fa palesa a través de l'etiqueta amb què anomenen la llengua i que no sempre és congruent amb la identitat nacional a què l'associen. Lluny d'argumentacions subjectives per part dels mateixos *franjàlegs*, en aquesta ocasió pretenem aportar una interpretació empírica, basada en nous procediments d'estudi aplicats a quatre localitats pròximes entre si situades a banda i banda de la frontera administrativa occidental de Catalunya.

Paraules clau: nom de la llengua, identitat nacional, frontera administrativa, Franja

Abstract: The non-coincidence of the administrative and linguistic frontiers determines how speakers perceive the language and the assignment of its dialectal variant to the linguistic model of reference. The most peripheral territories are thus the ones most exposed to the risks that can be posed by the difficulty of the linguistic continuity. Researchers of the GHLLN of the ILCC from the UdG work with the results obtained in research projects developed in territories of the administrative frontier of Catalonia. In the west boundary, in particular, we find how forms of life and political, social, economic and cultural relationships contribute to building a certain vision of the speakers regarding their own language: Catalan. This vision is evident through the label with which they call the language and which is not always consistent with the national identity they associate it with. Far from subjective reasonings on the part of these people, on this occasion, we intend to provide an empirical interpretation based on new study procedures applied to four neighboring villages located on both sides of the western administrative frontier of Catalonia.

Keywords: name of the language, national identity, administrative frontier, west boundary

FRONTERES, IDENTITAT I NOM DE LA LLENGUA

És sabut que sovint no hi ha coincidència entre les delimitacions polítiques i administratives i les lingüístiques en els territoris d'Europa. Les disfuncions entre fronteres polítiques i fronteres lingüístiques acostumen a comprometre els territoris més perifèrics

¹ Grup d'Història de la Llengua i Llengua Normativa de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona.

respecte dels dominis lingüístics i dels polítics. En un temps en què les comunitats de parlants han pogut prendre consciència de la seua pertinença lingüística col·lectiva, com a part fonamental en la construcció de la seua identitat col·lectiva, aquest procés ha afectat la manera com els parlants perceben la llengua i l'adscripció de la seua variant dialectal al model lingüístic de referència. D'aquesta manera, allà on s'havia viscut amb normalitat la continuïtat lingüística es van començar a notar diferències en funció del nivell de penetració de la norma, que repercutien en els sentiments vinculats a la parla autòctona i a la llengua general. Tot plegat fa que els territoris més perifèrics o aïllats esdevinguin les zones més exposades a patir els riscos que pot suposar la dificultat de la continuïtat lingüística. Així, mentre que els *centres* resten immunes als problemes identitaris amb què conviuen els habitants de les fronteres lingüístiques, en les zones perifèriques i frontereres les percepcions identitàries acostumen a ser més complexes que no pas sembla (Gràcia i Sistac 2016) i sovint passen per la negació a usar el nom de la llengua.

Si partim de la concepció que una llengua no és res més que un sistema jeràrquic o escalar d'entitats lingüístiques –lectes, dialectes, estàndard– (Nadal 2016: 64-66), convindrem a determinar que la vitalitat d'una llengua es troba assegurada quan es compta amb tots els registres. El dialectes, entesos com les llengües locals sorgides d'uns determinats espais de relació, són uns més perifèrics que d'altres en funció de la distància a l'estàndard. Així, una persona de Lleida pot dir que parla català o lleidatà o fins i tot nord-occidental. Un individu de Fraga probablement dirà que parla fragatí. Però algú de Girona no dirà mai que parla gironí, sinó català. El nom de la llengua, doncs, no només es planteja en relació amb les Illes i del País Valencià, sinó que certament el terme *català* esdevé amfibològic i pot conduir a interpretar que hi ha uns catalans més catalans que d'altres (Fuster 1962).

Al llarg de la història no han estat poques les denominacions que ha rebut la nostra llengua. El glotònim *llemosí*, per exemple, va ser emprat pels valencians i els balears durant tres segles (s. XVI-XVIII). *Llemosí* havia substituït un *català-valencià-balear* deteriorat i mancat d'una dimensió nacional (Rafanell 1991).

Tots sabem que les qüestions de noms no acostumen a ser *simples* qüestions de mots. Qui no ha sentit mai allò de: *el nom també fa la cosa*? El nom de la nostra llengua no és pas l'únic conflictiu. Sense anar gaire lluny els designadors *bearnès*, *gascó* i *occità* també van provocar la seua pròpia guerra de noms (Javaloyès 2015). I moltes d'aquestes situacions generen un debat ideològic que persisteix sovint en forma de conflicte lingüístic. En territoris fronterers, a més, la situació s'agreuja ja que sovint el problema onomàstic no és res més que el reflex d'un d'identitari molt més pregon.

Del que no hi ha cap mena de dubte, però, és que totes les llengües tenen un nom. Totes. I aquest és un nom gentilici, que vincula la parla a un territori, que pot ser el real de la llengua, el nom d'origen o l'històric (Sorolla i Sistac 2013).

D'altra banda, el debat sobre la vinculació entre llengua i identitat ve de molt lluny. Ja per a Dante al s. XIV la llengua tenia significació social, si bé les seues reflexions teòriques no van tenir continuïtat fins al s. XIX, a pesar que a finals del XV les llengües d'Europa començaven a ésser reivindicades com a llengües nacionals. La voluntat dels historiadors dels darrers anys per fixar una data pel que fa al naixement dels estats-nació ha estat allò que realment ha destapat l'aparició dels nacionalismes i les llengües a què s'associen. És el cas del francès a França, per exemple, que amb la caiguda de l'Antic Règim s'imposa com a *llengua nacional* en detriment de la resta de llengües parlades al territori, com ara l'occità. La llengua esdevé així un element cohesionador de la nació. Però el cas català és lleugerament diferent de l'occità: abans de la incorporació a la monarquia francesa, els països d'oc mai no havien compartit un projecte polític únic, a diferència dels territoris catalanòfons. I això és bàsic quan es tracta de construir una identitat catalana (Nadal 2005).

De tota manera, fins i tot moltes de les nacions més ben cohesionades compten amb delimitacions administratives que no sempre coincideixen amb les fronteres identitàries, atès que «el sentiment o la consciència de pertinença a un grup no es pot cartografiar» (Sistac 2017).

LA FRANJA COM A ÀREA D'ESTUDI

La Franja de Ponent, o preferiblement la Franja, constitueix un territori particular i amb una personalitat forta, on poden divergir sensibilitats personals vers la llengua que parlen els seus habitants: el català (Sistac 2012; 2014). Les relacions humanes en aquesta zona no es produeixen pas de nord a sud sinó que més aviat presenten un caràcter transversal, a banda i banda de la frontera administrativa entre l'Aragó i Catalunya.

Diversos membres del Grup d'Història de la Llengua i Llengua Normativa de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona estudiem municipis molt propers d'aquesta àrea (la distància mitjana entre ells és d'11 km), que tenen evidents fluxos de relacions però alhora compten amb una frontera que els separa². L'objectiu últim és esbrinar quins efectes té aquesta frontera. Prenem com a exemple dues parelles de poblacions: Albelda i Alfarràs, i Fraga i Seròs.

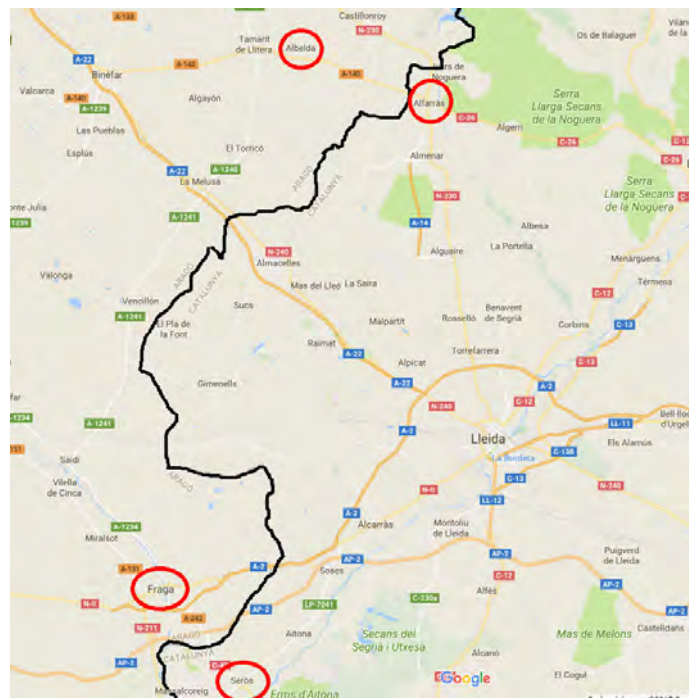

Figura 1: Mapa dels municipis estudiats³

Albelda, a la comarca de la Llitera, i Alfarràs, al Segrià, són dos municipis comunicats i estretament vinculats d'ençà de la construcció del Canal d'Aragó i Catalunya, que va dinamitzar en aquesta zona el sector econòmic de la fruita dolça, encara avui fonamental per a ambdues poblacions. Alfarràs (1.900 habitants), força més gran que Albelda (728), té

² La investigació en curs, «La llengua, entre la natura i la cultura», que té un precedent immediat en projectes anteriors i que es basa en el treball de camp a partir de qüestionaris oberts, tracta tres aspectes fonamentals: a) la representació social de la llengua; b) els sentiments vinculats a la llengua; c) els comportaments resultants d'aquests sentiments.

³ Imatge manipulada de Google Maps.

L'avantatge de ser al peu de la carretera que uneix Lleida amb la Vall d'Aran i, per tant, esdevé un lloc de pas per anar a la capital del Segrià (uns 30 km), cap on conflueixen també sovint els albeldencs per obtenir serveis de diversa mena.

Fraga, al Baix Cinca, és sens dubte la ciutat més important de la Franja (15.000 habitants) i sobretot des del darrer segle ha exercit com a pol d'atracció de moltes localitats aragoneses més o menys pròximes. La seua parella catalana és Seròs, al Segrià, molt més petita (1.900 habitants). Aquest binomi representa la zona més atípica de tota la frontera oest, si més no pel que fa a les formes de vida. Fraga constitueix avui un important centre del sector serveis, a banda del pes que hi segueix tenint l'agricultura, i és capaç de mantenir una certa dinàmica socioeconòmica pròpia, força autosuficient. Seròs, per la seua banda, basa l'economia en les activitats agrícoles i ramaderes, i ha pogut mantenir una certa estabilitat demogràfica en les darreres dècades. Malgrat aquestes inèrcies, la ciutat de Lleida exerceix els efectes de la seua capitalitat sobre tota aquesta zona, inclosa Fraga.

En relació amb la llengua parlada a la Franja, a ningú li hauran passat per alt les controvertides accions del govern aragonès a l'hora de batejar-la amb un nou nom per esquivar el terme *català*. En efecte, l'acrònim LAPAO (*Lengua Aragonesa Propia del Àrea Oriental*)⁴ no va estar exempt de polèmica i de rebuig per part dels mateixos parlants. LAPAO no podia arrelar de cap manera perquè no era un nom històric, com no ho va fer la designació de *bacavès* (balear-català-valencià) —o fins i tot *cabaronès* (incloent-hi el rossellonès)— per al conjunt de les terres catalanòfones. Tampoc els noms sorgits en aquesta zona a partir del s. XX, com *xapurrejat* o *xapurreau*, i les denominacions localistes que existeixen però que històricament són recents, no tenen cap mena d'arrelament (Sorolla i Sistac 2013).

L'origen d'aquestes etiquetes es vincula directament amb la identitat. I és que la qüestió identitària va fer córrer rius de tinta a finals del XIX. L'allau de publicacions de llibres i articles que justificaven la pertinença a l'Aragó dels habitants d'aquestes comarques va fer saltar l'alarma a Saragossa i de retruc a tot Espanya. La resposta no es va fer esperar: promoure l'ús del terme *xampurrejat* (o *xapurrejat* com en diuen ells, o fins i tot *chapurriau* en castellà); tot el que calgués per defugir la denominació *català* de la llengua que es parla a la Franja (Montclús 2014).

Per tot plegat, ens trobem davant d'un territori caracteritzat per una gran complexitat identitària fruit de la suma de dos factors: la qüestió lingüística i la proximitat amb Catalunya.

DESCRIPCIÓ DEL CORPUS I TEMA D'ESTUDI

La mostra del corpus⁵, extreta els anys 2016 i 2017, respon a criteris sociològics d'inclusió com són l'edat, el sexe, el nivell d'estudis i els espais de relació. Abans de començar partíem de dues premisses bàsiques: els informants havien de ser catalanoparlants i havien d'haver nascut i haver residit tota la vida al seu municipi.

Tenint en compte aquests requisits, vam obtenir una cinquantena de qüestionaris per municipi (201 en total). Així mateix, vam intentar aconseguir la màxima paritat possible entre homes i dones (91 homes i 110 dones) d'una franja d'edat compresa entre els 14 i els 90 anys i que comptessin amb diversos nivells formatius (primaris, secundaris i superiors).

Tot aquest corpus ens permet saber com es defineixen identitàriament els informants i quin nom donen a allò que parlen a partir de tres anàlisis: a) la mostra en el seu conjunt, b) la zona administrativa (catalana / no catalana) i c) les parelles de municipis.

⁴ Va ser aprovat el 9 de maig de 2013 a les Corts d'Aragó.

⁵ Cal deixar ben clar d'entrada que no es tracta d'una mostra representativa, sinó més aviat d'una mostra orientativa i qualitativa.

Des d'aquest punt de vista, no és casual que el nom de la llengua o de la parla i el de la identitat corresponguin a la primera i a l'última pregunta del qüestionari que vam dur a terme⁶. Així, cada persona havia de començar escrivint el nom de la parla i havia d'acabar responnent una pregunta oberta de definició identitària, que ens permetés obtenir informació sobre pertinença nacional, territorial o lingüística. Precisament a causa de la tensió que a priori podíem intuir entre la identitat lingüística i la identitat politicogrupal en un territori fronterer com és el de la Franja, vam preguntar sobre la *parla*, sense posar-hi cap nom, de manera que demanàvem als informants que fossin ells qui escrivissin què era allò que ells parlaven.

Un cop obtinguda tota la mostra, calia agrupar les respostes per categories. Quant al nom de la parla, el resultat ha estat el de les sis categories següents: català, català local o local català («català d'Alfarràs», «fragatí català», etc.), local de Catalunya («català de Lleida», «alfarresenc», etc.), local d'Aragó («dialecte d'Albelda», «lliterà», «fragatí», etc.), geolecte –o dialecte geogràfic– («català occidental», «nord-occidental», etc.) i *xapurrejat*.

A la pregunta *Com et definiries identitàriament?*, set han estat les categories resultants, al marge d'alguns informants que van deixar la pregunta en blanc (Ns/Nc), la qual cosa també resulta interessant d'interpretar. Així doncs, tenim la catalana («soc català/ana», «catalanista», «independentista»), l'aragonesa («soc aragonès/a»), l'escalar («soc albeldenc aragonès», «aragonès espanyol», etc.) la compartida («soc català i espanyol», «català de la Franja», «aragonès català», etc.), la local («soc alfarrassí», «lleidatà», «lliterà», «fragatí», etc.), l'espanyola («soc espanyol», «castellà»), un grup de respostes diverses («soc europeu», «persona», «de tot arreu», «ciudadà del món», etc.) i els que no saben no contesten.

RESULTATS

Com dèiem, els resultats obtinguts de la mostra permeten ser analitzats des de tres punts de vista: en el seu conjunt, per zona administrativa i per poblacions.

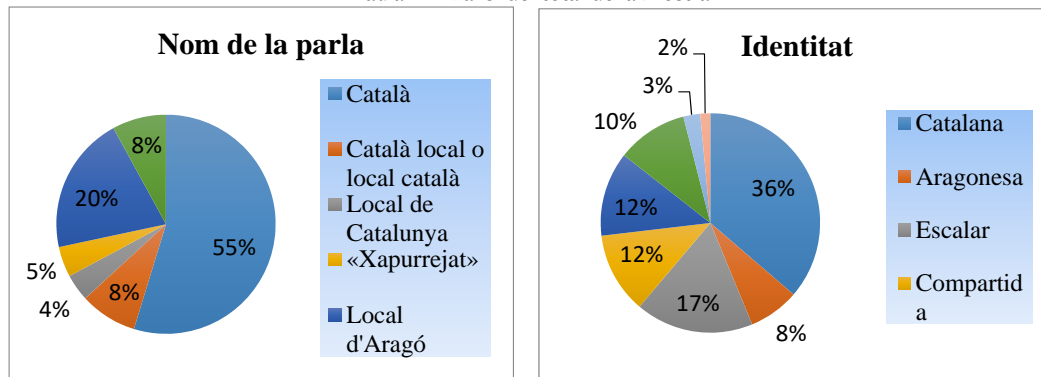
1. ANÀLISI DEL TOTAL DE LA MOSTRA

Tal com s'observa a la taula 1, més de la meitat dels informants en diu «català», a allò que parla, o bé una variant del català (total: 63%), però també hi ha un important nombre d'enquestats (20%) que considera que allò que parla és local d'Aragó (fragatí, albeldenc...). És significatiu que hi hagi un 5% d'informants que defineixen la seua parla com a local de Catalunya (ex. serosà) i que no en diguin «català». I, sorprenentment, només un 4% anomena el seu parlar «xapurrejat».

Pel que fa a la identitat nacional, val a dir que aquella que obté una major representació és la catalana (36%), molt lluny de l'aragonesa (8%) i encara més de l'espanyola (3%). La identitat escalar (17%), la segona amb més representació, no ens permet gaires interpretacions perquè inclou gradacions identitàries contraposades (ex. aragonès i espanyol / fragatí català / català lleidatà serosà).

⁶ Es tracta d'un qüestionari força més extens, que va ser elaborat per recollir informació sobre la representació social de la llengua, els sentiments i els comportaments que s'hi vinculen. Aquí, però, ens centrem –com ja hem dit– en el nom de la llengua i en la identitat.

Taula 1: Anàlisi del total de la mostra

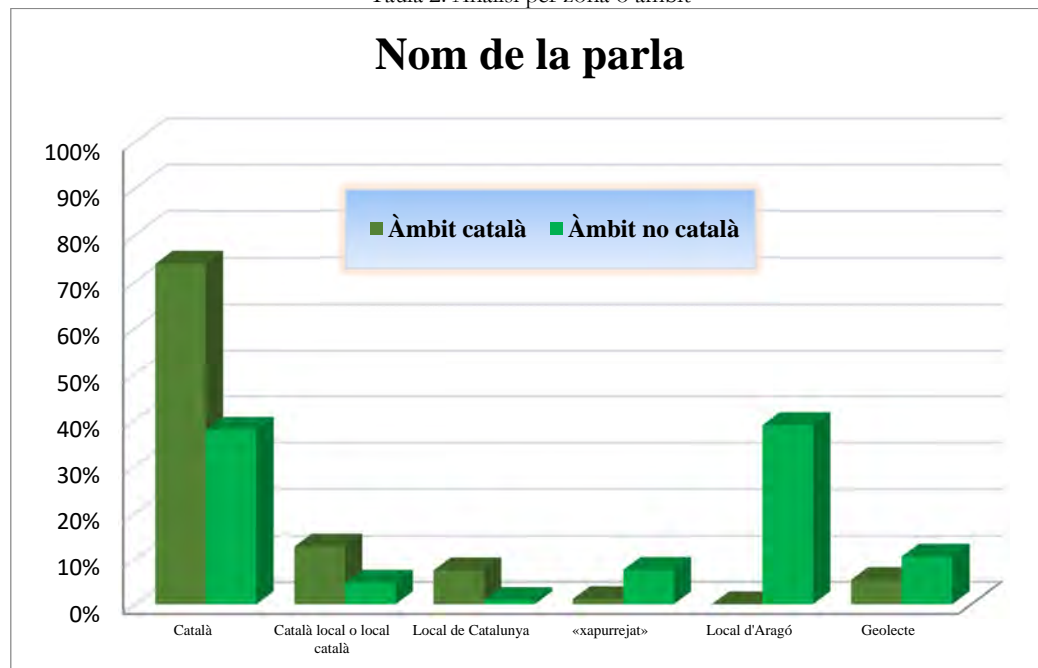

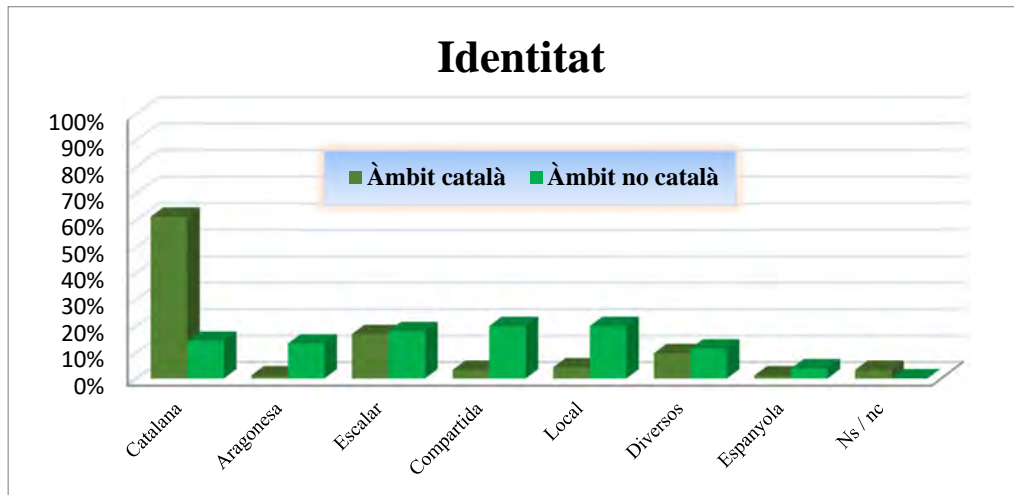
2. ANÀLISI PER ZONA: ADMINISTRATIVAMENT CATALANA – NO CATALANA

Quant al nom de la parla, i tal com es pot veure a la taula 2, el percentatge més elevat és per als informants de la zona catalana que diuen que allò que parlen és català (70%). L'interessant, però, resulta de comprovar que els informants de la zona aragonesa diuen que el que parlen és català en la mateixa proporció (40%) que els que diuen que tenen una parla local d'Aragó (fragatí, albeldenc). Sobta, a més, que la precisió dialectal però catalana (això és, els que diuen que parlen «occidental» o «nord-occidental») sigui més representativa per als informants aragonesos (10%) que per als catalans (5%).

D'altra banda, és novament la identitat catalana la majoritària en l'àmbit català, mentre que en l'àmbit aragonès està molt més repartida. Per parts iguals (20%) trobem la compartida (català i espanyol) i la identitat local (fragatí, franjolí), dada molt interessant, ja que aquest fet no es produeix en àmbit català. Així mateix, observem que les opinions identitàries en l'àmbit català estan força unificades, mentre que en l'àmbit no català es presenten molt més diversificades, fins al punt que hi ha pràcticament el mateix percentatge d'identitat catalana que d'aragonesa, en aquest àmbit.

Taula 2: Anàlisi per zona o àmbit

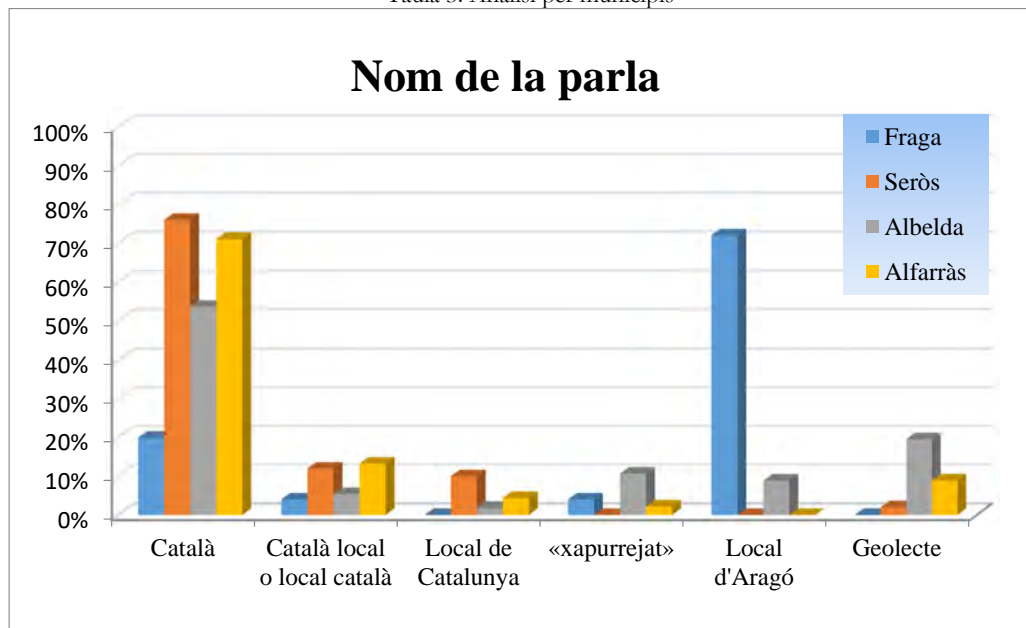

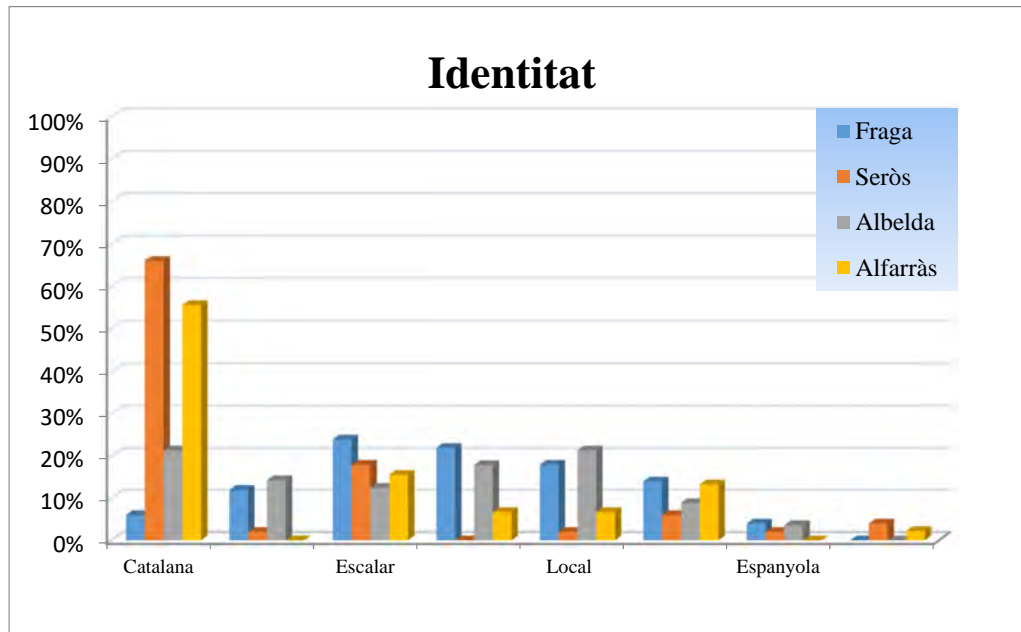
3. ANÀLISI PER MUNICIPIS

Finalment, la taula 3 ens permet veure com, pel que fa al nom de la llengua, «català» és l'etiqueta més usada a Seròs (76%), a Alfarràs (71%), però també a Albelda (54%). A Fraga, en canvi, aquest glotònim baixa notablement (20%) en favor de la forma local d'Aragó, que en aquest municipi és «fragatí» (72%). No obstant això, la forma «català» hi predomina –i molt– davant el nom «xapurrejat» (4%) –menys que a Albelda (11%)–, que al seu torn s'hi usa igual que el català local o local català (4%). La segona forma predominant a Albelda, però, és la del geoelecte (20%).

En relació amb la identitat, la catalana és l'opció majoritària en el cas de Seròs (66%) i Alfarràs (55,6%). A Albelda són dues les opcions identitàries que predominen (21,4%): la catalana i la local (albeldenc). Fraga, per contra, presenta una diversitat notable quant a identitat. L'escalar (24%) i la compartida (22%) són les opcions preferides. Finalment cal destacar que a Alfarràs cap informant s'identifica com a espanyol, si bé a la resta de municipis els percentatges d'aquesta identitat tampoc són rellevants.

Taula 3: Anàlisi per municipis

CONCLUSIONS

Les dues parelles de municipis mostren dinàmiques diverses, vinculades sens dubte a les seues relacions socioeconòmiques abans descrites: els informants d'Albelda i Alfarràs presenten concepcions molt més pròximes entre elles, tant pel que fa al nom de la llengua com pel que fa a la identitat. El contrast dels resultats entre Fraga i Seròs, en canvi, s'explica pels fluxos quotidians i els pols d'atracció de què hem parlat anteriorment: Fraga esdevé la capital de tot el territori de la Franja, mentre que la localitat de Seròs és completament subsidiària de Lleida.

Així, a pesar que el glotònim «català» (juntament amb altres variants en què s'hi explicita la forma local del català, com ara «català d'Alfarràs») és el que obté més adeptes, hi ha un important nombre de parlants que rebutja aquesta denominació en favor d'altres designacions, sobretot localistes i/o regionals (a Fraga en particular és ben arrelada la forma «fragatí»). Això no obstant, són molt minoritàries les formes «xapurrejat», a diferència del que ocorre a altres territoris de la Franja, com el Matarranya. El problema, però, és que els particularismes són uns prejudicis difícils d'extirpar, tal com deia Fuster (1962).

És evident que l'intent d'anorrear el català de la Franja en determinats moments de la història respon a la temença a haver de reconèixer comunitats diferenciades. Per tant, l'equació fabriana unitat lingüística = unitat nacional (Martí 2005: 169) requereix de molts matisos en zones de frontera com aquesta, sobretot si tenim en compte que des de la Catalunya *central* mai hi ha hagut una preocupació real per allò que succeeix a la perifèria i molt menys si es tracta de terres aragoneses. Tot plegat fa que el mot *català* continuï resultant vidriós en aquests territoris. Usar-lo requereix encara d'una cautela esmolada, més pel que fa a la identitat que al nom de la llengua.

No voldríem acabar aquest article sense esmentar una dada clau: la diversitat en les respostes tant pel que fa al nom de la parla com –i sobretot– pel que fa a la identitat evidencia la impossibilitat de definir-se en un territori amb una frontera fictícia, perquè allò que preval per als seus habitants és la quotidianitat més absoluta, les relacions del dia a dia. Aquesta dificultat a l'hora de definir-se, doncs, posa de manifest la complexitat d'una àrea on alguns estudiosos hi han descrit les actituds com a «ambigües, gairebé esquizofrèniques» (Sistac 2012: 36). Sens dubte, continua sent un territori acomplexat, inserit en una petita

Espanya, que és Aragó, on la catalanitat es troba més que mal vista. Sembla que som davant de la gran *paradoxa* d'una zona de parla catalana i administració aragonesa, que arrossega secularment⁷ problemes de benestar lingüístic entre els seus habitants, sobretot a partir de l'Espanya autònoma, en què ser aragonès de parla catalana és difícil de concebre.

Sigui com sigui, la diversitat de respostes obtingudes en aquests quatre municipis posa damunt la taula una situació que es produeix a nivell general: la multiidentitat. La possibilitat de tenir identitats múltiples no hauria de suposar un problema entre els pobles de l'Europa del segle XXI, sobretot tenint en compte que les identitats úniques i col·lectives han donat pas a identitats canviants i heterogènies.

ANNABEL GRÀCIA I DAMAS
annabel.gracia@udg.cat
Universitat de Girona

BIBLIOGRAFIA

- Fuster, J. (1962) *Qüestió de noms*, Barcelona, Edicions d'Aportació Catalana.
- Gràcia, A. i Sistac, R. (2016) «Fronteres administratives, fronteres lingüístiques, fronteres mentals», dins Lagarde, C. i Berthelot, M. eds., *Qüestions de llengua a la Catalunya del Nord*, Perpinyà, Trabucaire, pp. 161-172.
- Javaloyès, S. (2015) *Au nom de la langue. Au nom de la lenga*, Còuledan, Lube e Boast, Reclams.
- Martí, J. (2005) «Llengua i identitat nacional. L'obra de Pompeu Fabra», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, L (=Miscel·lània Joan Veny 6)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 167-187.
- Montclús, J. (2014) «Catalans o aragonesos? La qüestió jurídica», dins *La Franja de Ponent: aspectes històrics i jurídics*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, pp. 255-261.
- Nadal, Josep M. (2005) «Les llengües en el naixement de l'Europa moderna», dins *La llengua sobre el paper*, Girona, CCGEdicions, pp. 73-93.
- Rafanell, A. (1991) *Un nom per a la llengua: el concepte del llemosí en la història del català*, Girona/Vic, Estudi General/Eumo.
- Sistac, R. (2012) «La Franja: la perpètua paradoxa», *Serra d'Or* 636, pp. 36-38.
- Sistac, R. (2014) «Lengua, cultura, sentimiento, identidad y ciudadanía en la Franja: ¿un cóctel explosivo o un reto creativo?», dins *¿Y después del Diluvio? La sociedad post crisis. II Jornadas Aragonesas de Sociología*, Saragossa, Asociación Aragonesa de Sociología, pp. 197-218.
- Sistac, R. (2017) «No sempre es diu la veritat: el treball de camp en dialectologia per contraposició a la història oral i la sociolingüística», dins Giralt, J. i Moret, M.T. eds., *El repte d'investigar sobre la Franja d'Aragó. Jornada de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes a Saragossa*, Saragossa, Prensas de la Universidad de Zaragoza, pp. 21-33.
- Sorolla, N. i Sistac, R. (2013) «El català a la Franja de Ponent» [en línia], [consulta: 21 d'octubre de 2018], [<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/programa/El-catala-a-la-franja-de-ponent-Natxo-Sorolla-sociolinguista-Ramon-Sistac-professor-dialectologia-UdL/video/4570131/#>].

⁷ «La frontera administrativa té origen medieval [...]. Procedeix de la distribució d'Aragó i Catalunya que va fer Jaume II el 1300» (Sistac 2017: 29).